

Chuyên đề

Hiệp định TPP: Câu chuyện của Hội nhập và Cải cách thể chế

Việt Nam tiến hành đổi mới kinh tế từ giữa thập kỷ 80 của thế kỷ trước (1986); Ba thập kỷ đổi mới có thể xem là một quá trình vừa cải cách thể chế vừa mở cửa và hội nhập, với những cột mốc quan trọng như việc tham gia ASEAN năm 1995, ký kết Hiệp định thương mại (HĐTM) song phương Việt - Mỹ (BTA) năm 2000, gia nhập Tổ chức Thương mại thế giới (WTO) năm 2007. 15 năm sau BTA Việt - Mỹ, Mỹ trở thành thị trường xuất khẩu lớn nhất của Việt Nam. Hiện Việt Nam đang cùng Mỹ và các nước đối tác tham gia đàm phán Hiệp định Đối tác xuyên Thái Bình Dương (Hiệp định TPP, hay TPP), một HĐTM của thế kỷ 21 và được kỳ vọng sẽ không chỉ mở rộng cánh cửa thương mại nội khối mà còn mang lại nhiều cải cách thể chế nhờ các hợp phần phi thương mại như sở hữu trí tuệ, cải cách doanh nghiệp nhà nước... Hội nhập đã đem đến nhiều cơ hội phát triển, nhất là về mặt thị trường, đầu tư và công nghệ. Tuy nhiên, mở cửa cũng đồng nghĩa với việc phải tiếp nhận những ảnh hưởng sâu và rộng hơn từ những biến động của nền kinh tế toàn cầu đặc biệt có nhiều bất ổn trong những năm gần đây.

Cũng như WTO, ảnh hưởng từ Hiệp định TPP là khá nổi trội so với nhiều HĐTM tự do khác do quy mô và tầm ảnh hưởng của thị trường này. Các nước tham gia TPP chiếm gần 40% kim ngạch xuất khẩu và 23% kim ngạch nhập khẩu của Việt Nam. Theo kết quả Nghiên cứu “Đánh giá Tác động của Hiệp định TPP và Cộng đồng Kinh tế ASEAN đến Việt Nam: Các tác động vĩ mô và Trường hợp ngành Chăn nuôi (1)”, về mặt vĩ mô, Việt Nam được kỳ vọng là nước sẽ được hưởng lợi lớn nhất khi tham gia TPP nếu tính theo tỷ lệ tăng trưởng GDP thực, khoảng 1.32% cho kịch bản khả thi và lên đến 2.11% cho kịch bản lạc quan nhất. Tăng trưởng này chủ yếu đến từ tăng cường dòng vốn đầu tư và mở rộng tiêu dùng (nhờ hàng hóa nhập khẩu giá rẻ hơn). Tuy nhiên, tác động lên ngành chăn nuôi, như đã được dự báo từ trước, là không tươi sáng với sự sụt

giảm sản lượng trong rất nhiều tiểu ngành, đặc biệt là chăn nuôi lợn và gia cầm. Nguyên nhân là do quy mô sản xuất nhỏ lẻ và chuỗi giá trị manh mún, dựa nhiều vào nhập khẩu đầu vào sản xuất của ngành.

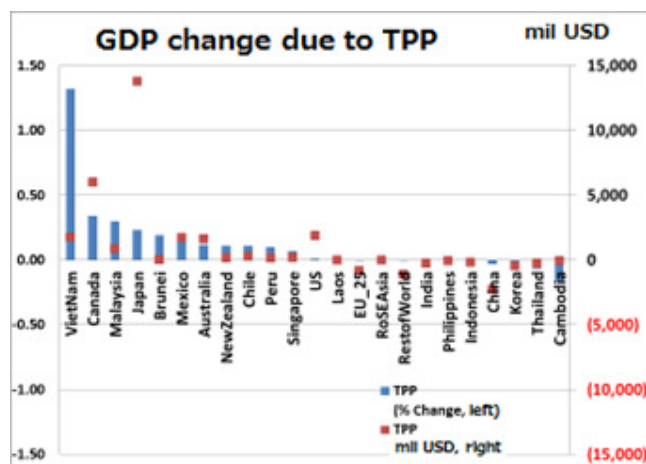
Có một câu chuyện thú vị từ Nghiên cứu này:

Thứ nhất, hội nhập sẽ làm thay đổi cấu trúc nền kinh tế: những ngành có lợi thế cạnh tranh (ví dụ như dệt may) sẽ mở rộng quy mô và ngành không có lợi thế (ví dụ như chăn nuôi) có thể sẽ phải thu hẹp. Theo đó, yếu tố đầu vào, lấy ví dụ lao động, được kỳ vọng sẽ có sự dịch chuyển từ ngành thu hẹp sang ngành mở rộng. Nếu vì một lý do nào đó, như hạn chế về cơ sở hạ tầng đô thị không cho phép tiếp nhận lao động tăng thêm, sự dịch chuyển này có thể sẽ không xảy ra, và giá nhân công sẽ tăng lên do nguồn cung khan hiếm. Khi đó, cho dù cơ hội thị trường được mở rộng, ngành dệt may có thể vẫn không thể tăng quy mô, hoặc mất lợi thế cạnh tranh từ lao động giá rẻ, và thất bại trong việc đón nhận cơ hội phát triển do TPP mang lại. Trong mô hình kinh tế mà Nghiên cứu sử dụng, nhóm tác giả giả thiết rằng nguồn cung yếu tố đầu vào sản xuất, bao gồm lao động, tài nguyên, đất đai..., là cố định, và kết quả mô hình cho thấy Việt Nam sẽ đối mặt với việc giảm tổng kim ngạch xuất khẩu do cạnh tranh nguồn lực giữa các ngành sản xuất nội địa và chuyển dịch dòng xuất khẩu từ khối các thị trường ngoài TPP sang khối TPP. Nếu giả định này được nói lỏng, tổng kim ngạch xuất khẩu sẽ tăng theo như kỳ vọng chung.

Giới học giả vẫn đang tranh cãi xoay quanh giả định liệu nguồn cung yếu tố đầu vào của Việt Nam, đặc biệt là lao động, là cố định hay có thể mở rộng. Việt Nam có nguồn nhân lực trẻ, giá rẻ, và còn tiềm năng chuyển dịch lao động từ khu vực có năng suất lao động thấp là nông nghiệp sang ngành có năng suất lao động cao hơn, ví dụ dệt may. Tuy nhiên, các nút thắt về cơ sở hạ tầng và thể chế, đặc biệt là sở hữu đất đai..., là có thật. Liệu rằng các nguồn lực kinh tế có thực sự được chuyển dịch tự do hay không hay tự do dịch chuyển đến mức nào vẫn cần những nghiên cứu sâu hơn. Với lý do đó, việc mở rộng sản xuất của một số ngành có thể sẽ chạm tới giới hạn bởi nguồn cung đầu vào yếu tố sản xuất nếu Việt Nam không có các biện pháp cho các vấn đề này.

Từ đây lại quay về với vai trò của nhà nước. Liệu Chính phủ Việt Nam sẽ thành công trong việc tránh cho việc tham gia Hiệp định TPP khỏi một thất bại nhờ vào cung cấp đầy đủ cơ sở hạ tầng cho các ngành kinh tế phát triển và tạo điều kiện để yếu tố lao động dịch chuyển tự do và hiệu quả, hay thực hiện các cải cách giáo dục để nâng cao chất lượng nguồn nhân lực? Hay Việt Nam có thể sẽ thất bại trong việc tạo ra những thay đổi thể chế cần thiết và lỡ nhịp để bắt kịp trình độ phát triển của các nước ASEAN nhóm trên, những quốc gia sẽ tiếp tục cạnh tranh với Việt Nam trong một cộng đồng kinh tế tự do hơn khi Cộng đồng Kinh tế ASEAN sẽ được hiện thực hóa vào cuối năm nay?

Hiệp định TPP, hay WTO, đều là các sân chơi của thị

trường: Cơ hội được chia sẻ cho tất cả các bên tham gia. Thương mại không chỉ là xuất - nhập khẩu; dòng thương mại chính là sự phản ánh bản chất của một nền kinh tế và năng lực cạnh tranh của nền kinh tế đó. Do đó, bên cạnh việc tham gia đàm phán và ký kết các HĐTM tự do để mở rộng thị trường, một việc làm không kém phần quan trọng là tiến hành các cải cách thể chế kinh tế để tháo bỏ các rào cản trên chính thị trường sản xuất nội địa, tạo điều kiện để khuyến khích nội lực doanh nghiệp trong nước để trước tiên không bị thua trên chính sân nhà và có thể tiếp tục vươn ra chiếm lĩnh nhiều hơn thị trường thế giới.

(1) Đây là nghiên cứu do JICA tài trợ và được thực hiện bởi Viện Nghiên cứu Kinh tế và Chính sách (VEPR) với sự cộng tác của GS. Ken Itakura của Trường Đại học Thành phố Nagoya.

Tin mới trong tháng

Thúc đẩy tăng trưởng kinh tế và tăng cường năng lực cạnh tranh quốc tế

JICA bàn giao Phòng Thử nghiệm máy điều hòa không khí cho (QUATEST 3)

Ngày 18/8/2015, Phòng Thử nghiệm (PTN) tính năng tiết kiệm năng lượng cho máy điều hòa không khí với hệ thống thiết bị trị giá gần 32 tỉ đồng đã được JICA bàn giao cho Trung tâm Kỹ thuật Tiêu chuẩn Đo lường Chất lượng 3 (QUATEST 3) tại thành phố Hồ Chí Minh, thuộc Tổng Cục Tiêu chuẩn, Đo lường, Chất lượng (Bộ Khoa học và Công nghệ).

Cũng trong khuôn khổ dự án “Tăng cường hệ thống và hoạt động tiêu chuẩn và hợp chuẩn về tiết kiệm năng lượng và dán nhãn tiết kiệm năng lượng”, JICA đã bàn giao thiết bị phòng thử nghiệm tính năng tiết kiệm năng lượng cho tủ lạnh cho Trung tâm QUATEST1 tại Hà Nội hồi tháng 5 năm nay.

PTN trên nhằm mục đích xác lập cơ chế đo lường chính xác tính năng tiết kiệm năng lượng của sản phẩm điện gia dụng, tiến tới dán nhãn tiết kiệm năng lượng cho sản phẩm trước khi đưa ra thị trường.

Đại diện cho phía Việt Nam, ông Ngô Quý Việt – Tổng cục trưởng Tổng Cục Tiêu chuẩn, Đo lường, Chất lượng yêu cầu QUATEST 3 sử dụng có hiệu quả Phòng thử nghiệm đã được bàn giao nhằm phục vụ đặc lực cho hoạt động khoa học và công nghệ, cũng như sự phát triển kinh tế xã hội của Việt Nam.

Ông Mori, Trưởng đại diện JICA Việt Nam, cho biết “Ngoài việc cung cấp các phòng thử nghiệm, chúng tôi sẽ cử các chuyên gia dày dặn kinh nghiệm trong lĩnh vực này sang Việt Nam với mong muốn hỗ trợ chính phủ Việt Nam tiến hành các biện pháp tiết kiệm năng lượng thực hiện Chương trình mục tiêu Quốc gia về Tiết kiệm năng lượng”.

Hỗ trợ các đối tượng dễ bị tổn thương

Dự án Hợp tác Kỹ thuật lớn nhất từ trước đến nay của JICA cho lâm nghiệp và bảo tồn thiên nhiên tại Việt Nam

JICA bắt đầu triển khai thực hiện Dự án Quản lý Tài nguyên Thiên nhiên Bền vững (SNRMP) từ ngày 17/8/2015, với đối tác chính là Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn (MARD), Bộ Tài nguyên và Môi trường

(MONRE) và 5 tỉnh Điện Biên, Lai Châu, Sơn La, Hòa Bình và Lâm Đồng.

SNRMP được thực hiện trong 5 năm với mục tiêu tăng cường năng lực quốc gia về quản lý tài nguyên thiên nhiên bền vững bằng việc chú trọng vào rừng, biến đổi khí hậu, đa dạng sinh học và người dân sống phụ thuộc vào những nguồn tài nguyên thiên nhiên. SNRMP là một dự án tổng hợp, kế thừa những thành quả của các dự án JICA trước đây trong lĩnh vực lâm nghiệp và bảo tồn thiên nhiên tại Việt Nam.

Tại vùng Tây bắc Việt Nam, Dự án sẽ hỗ trợ 4 tỉnh Điện Biên, Lai Châu, Sơn La và Hòa Bình xây dựng và thực hiện Kế hoạch hành động REDD+ cấp tỉnh (PRAP). Để mở rộng quy mô các hoạt động của Dự án này, JICA sẽ xem xét khả năng thực hiện một chương trình vốn vay ODA theo ngành tại 4 tỉnh này trong tương lai.

Bảo tồn đa dạng sinh học là một trong những chương trình nghị sự quan trọng tại tỉnh Lâm Đồng. Vườn quốc gia Bidoup Núi Bà, tỉnh Lâm Đồng đã chính thức được công nhận là Khu dự trữ sinh quyển Lang Biang bởi chương trình Con người và Sinh quyển của UNESCO vào tháng 6/2015. Dự án sẽ xây dựng cơ chế quản lý hợp tác khu dự trữ sinh quyển với sự tham gia của các bên liên quan.

SNRMP cũng sẽ hỗ trợ xây dựng và thực hiện một số chính sách quan trọng về lâm nghiệp, chẳng hạn như hỗ trợ xây dựng Luật Lâm nghiệp mới và xúc tiến đầu tư tư nhân vào lĩnh vực lâm nghiệp. Ngoài ra, SNRMP sẽ hỗ trợ một số hoạt động liên quan đến quản lý thông tin và số liệu về rừng và đa dạng sinh học, chẳng hạn như hợp tác với FORMIS (Hệ thống thông tin quản lý ngành lâm nghiệp) của MARD và NBDS (Cơ sở dữ liệu quốc gia về đa dạng sinh học) của MONRE.

1 REDD+: “giảm phát thải từ mất rừng và suy thoái rừng, và vai trò của bảo tồn, quản lý rừng bền vững và tăng cường trữ lượng các bon rừng tại các nước đang phát triển”

2 Hỗ trợ bởi Chính phủ Phần Lan

3 Hỗ trợ bởi JICA

Từng bước triển khai Sổ theo dõi Sức khỏe Bà mẹ Trẻ em trên phạm vi toàn quốc

Hội thảo về triển khai Sổ theo dõi Sức khỏe Bà mẹ Trẻ em đã được Cơ quan Hợp tác Quốc tế Nhật Bản (JICA) và Bộ Y tế đồng tổ chức ngày 11/8/2015.

Tại Hội thảo, Bộ trưởng Bộ Y Tế Nguyễn Thị Kim Tiến thể hiện sự đồng thuận cao với đề nghị của JICA về việc lồng ghép các công cụ theo dõi sức khỏe khác vào Sổ, cũng như triển khai áp dụng Sổ trên phạm vi

toàn quốc bắt đầu từ năm 2016. Đại diện các Vụ, Cục liên quan khác trong Bộ như Vụ Kế hoạch Tài chính, Chương trình Tiêm chủng Mở rộng cũng ủng hộ chủ trương này.

Để từng bước cụ thể hóa kết luận của Lãnh đạo Bộ tại Hội thảo, Bộ Y Tế sẽ tiếp tục ban hành các văn bản hướng

dẫn các địa phương triển khai, lồng ghép vào chương trình mục tiêu quốc gia, xây dựng lộ trình nhân rộng trên toàn quốc, tìm kiếm ngân sách và sự ủng hộ thực hiện từ các địa phương... JICA sẽ tiếp tục hỗ trợ về mặt kỹ thuật với Bộ Y tế trong quá trình thực hiện kế hoạch nhân rộng này.

Ông Mori Mutsuya, Trưởng đại diện văn phòng JICA Việt Nam, cho biết: “Cuốn sổ này được áp dụng rộng rãi tại Nhật Bản từ năm 1948 và đã góp phần giảm mạnh tỷ lệ tử vong trẻ em dưới 1 tuổi từ năm 1950 là 60,1 trẻ/1000 trẻ sơ sinh xuống còn 4,3 trẻ/1000 trẻ sơ sinh năm 2000. Dự án cuốn sổ tay cũng đã được JICA thực hiện thí điểm tại Indonesia và sau đó được Indonesia sử

dụng phổ biến trên toàn quốc”.

Dự án triển khai thí điểm Sổ theo dõi Sức khỏe Bà mẹ Trẻ em đã được thực hiện thành công tại bốn tỉnh Điện Biên, Hòa Bình, Thanh Hóa, An Giang từ tháng 2/2011 tới tháng 12/2014 mang lại nhiều kết quả tích cực trong công tác chăm sóc sức khỏe bà mẹ trẻ em, tiêu biểu như “Nâng cao nhận biết của thai phụ về các dấu hiệu nguy hiểm trong thai kỳ”, “tăng tỷ lệ đi khám thai ít nhất 3 lần trong thai kỳ”.... Ngoài ra, việc lồng ghép thẻ tiêm chủng và biểu đồ theo dõi tăng trưởng của trẻ vào Sổ đã giúp cho các bà mẹ dễ theo dõi và quản lý hơn, cũng như giảm chi phí quản lý hành chính cho cơ quan y tế.